

УДК 336.72

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДЕПОЗИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ БАНКУ

Визволенко В.О.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Тривале економічне напруження, яке характерне останні роки для нашої країни, призводить до загострення кризової ситуації у банківському секторі економіки. При цьому розвиток банківської системи значно уповільнився, а деякі фінансові установи взагалі мають проблему забезпечення власної ліквідності. Найдієвішим шляхом вирішення означеної проблеми підвищення ліквідності українських банківських установ є оптимізація та раціоналізація підходів до формування та збереження ресурсної бази як банківської системи у цілому, так і кожного окремого банку. Акумуляція заощаджень населення, тимчасово вільних коштів підприємств, коштів міжнародних фінансових установ та іноземних фінансових організацій як основних джерел формування ресурсної бази банку відбувається за рахунок здійснення банківськими установами депозитних операцій.

Ключові слова: банки, депозитні операції, управління депозитними операціями, система управління депозитними операціями, формування власної ресурсної бази, тимчасово вільні грошові кошти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Тривале економічне напруження, яке характерне останні роки для нашої країни, призводить до загострення кризової ситуації у банківському секторі економіки. При цьому розвиток банківської системи значно уповільнився, а деякі фінансові установи взагалі мають проблему забезпечення власної ліквідності. Так, протягом I кварталу 2015 року неплатоспроможними було визнано 15 українських банків. Загалом з початку 2014 року внаслідок погіршення платоспроможності до 49 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію, з них 36 банків вже ліквідовано, а в 13 банках тимчасова адміністрація все ще працює [2, с. 6]. Найдієвішим шляхом вирішення означеної проблеми підвищення ліквідності українських банківських установ є оптимізація та раціоналізація підходів до формування та збереження ресурсної бази як банківської системи у цілому, так і кожного окремого банку. Джерелами формування ресурсної бази банківських установ виступають заощадження населення, тимчасово вільні кошти підприємств, кошти міжнародних фінансових установ та іноземних фінансових організацій [6, с. 19]. Акумуляція цих коштів відбувається за рахунок здійснення банківськими установами депозитних операцій.

Таким чином, українські банки зіткнулися з проблемою формування власної ресурсної бази, вирішення якої покладено на удосконалення системи управління депозитними операціями як основного напрямку утворення банківського ресурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблематика управління депозитними операціями банку знайшла своє відображення у працях багатьох науковців. Серед них, зокрема, окремої уваги потребують дослідження таких вчених, як: Врублевський О.С. [12]; Дребот Н.П., Мороз Л.В., Пшик І.Б. [11]; Литовченко О.Ю., Лихольот Н.І. [17]; Литовченко О.Ю., Сидоренко Г.О. [18]; Кривореченко М.О. [15]; Кожель Н.О. [14] та ін. У їх працях висвітлено питання щодо визначення сутності депозитних операцій та управління ними, їх місця у системі управління банківською діяльністю та у формуванні депозитної політики, тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Разом з тим, не набули широко висвітлення питання щодо визначення сутності, побудови та впровадження систем управління депозитними операціями банків.

Мета статті. Головною метою дослідження є визначення сутності поняття система управління

депозитними операціями та її розбудова у відповідності до сучасних умов розвитку банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Питання теоретичної сутності й управління депозитними операціями знайшли своє відображення у роботах багатьох вчених. Колектив авторів на чолі з А.М. Тавасієвим під депозитними операціями пропонує розуміти частину пасивних операцій банку, результатом проведення яких повинен бути зріст (як мінімум, недопущення зменшення) тієї частини коштів банку, котра формується за рахунок добровільного розміщення у нього клієнтами (фізичними й юридичними особами), а також іншими кредитними організаціями своїх тимчасово вільних грошей на узгоджених сторонами умовах саме у якості банківського депозиту [6, с. 108]. О.С. Врублевський вважає, що депозитні операції – це залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами [10, с. 12].

Н.О. Кожель зауважує, що депозитні операції – це все операції банків щодо залучення заощаджень громадян, вільних коштів юридичних осіб, зокрема, вкладення тимчасово вільних ресурсів одних банків в інші банки та в центральний банк [14, с. 227].

Таким чином, більшість авторів розуміє депозитні операції як операції банків щодо залучення тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб на депозитні рахунки на умовах терміновості та договірній основі.

Законодавство України трактує вкладну (депозитну) операцію як операцію банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами [1].

Слід зауважити, що у більшості робіт науковців депозитні операції нерозривно пов'язані з депозитною політикою банку, автор зазначає, що депозитна політика виконує функцію оптимізації депозитного процесу зі створення умов для досягнення основної мети – залучення додаткових фінансових ресурсів у банківську систему та стимулювання збільшення інвестиційних ресурсів у всі сектори економіки – та пропонує низку заходів для удосконалення депозитної політики [7].

Збереження та поповнення ресурсної бази банків досягається за рахунок раціонального управління депозитними операціями, яке у своїх роботах науковці асоціюють як з організацією депозитного обслуговування, так і з сукупністю заходів щодо формування ресурсів банку та їх подальшого використання. Так, А.О. Мілай під управлінням депозитними операціями пропонує розуміти організацію депозитного обслуговування з метою забезпечення постійного зростання прибутку найближчим часом або в перспективі шляхом створення необхідних умов для цього [18, с. 112]. У свою чергу, Н.В. Єрмоїна трактує управління депозитними операціями як забезпечення автоматизації робіт, пов'язаних з обслуговуванням фі-

зичних та юридичних осіб, які відкрили депозитні (вкладні) рахунки в банку, та ведення депозитних рахунків клієнтів [13, с. 91–92].

На думку С.В. Безвух, управління депозитними операціями включає залучення, зберігання, вкладання, повернення, платність «вкладу» чи депозиту [8, с. 24]. На думку О.Ю. Литовченко, Н.І. Лихольот управління депозитними операціями – це комплекс заходів щодо залучення грошових коштів фізичних та юридичних осіб з метою подальшого використання отриманих ресурсів для проведення активних операцій банку та отримання на цій основі прибутку [17]. Авторський колектив на чолі з Г.Г. Коробовою трактує управління депозитними операціями як розробку кожною кредитною організацією власної депозитної політики, спрямованої на визначення форм, завдань, змісту банківської діяльності з формування банківських ресурсів, їх планування та регулювання [5, с. 212].

Н.П. Дребот, Л.В. Мороз, Б.І. Пшик вважають, що управління депозитними операціями – це важлива складова стратегії банку, оскільки сприяє формуванню коштів для проведення активних операцій з метою отримання прибутку [11, с. 94]. В.Д. Лагутін пропонує під управлінням депозитними операціями розуміти сукупність стратегічних і тактичних заходів, які проводить комерційний банк з метою залучення тимчасово вільних грошових коштів клієнтів та утворення на цій основі кредитних ресурсів [16, с. 79–81].

В.Є. Волохата у своїх дослідженнях вивчає роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку [9]. Автор досліджує сучасні тенденції розвитку депозитної діяльності банків в умовах мінливості ринку та роль депозитної політики в управлінні залученими ресурсами. Вона робить висновок, що формування банківських ресурсів шляхом проведення депозитних операцій є однією з найважливіших основ організації діяльності банку у цілому. При цьому, на думку В.Є. Волохатої, депозитна політика являє собою систему управлінських рішень, програму дій або документ, що містить напрямки діяльності банку в галузі проведення депозитних операцій [9, с. 45].

І.В. Кучерук метою своїх досліджень ставить розкриття сутності депозитної діяльності банку, висвітлення депозитної політики банку та встановлення причин, які впливають на депозитні операції [15]. Автор зазначає, що депозитна політика являє собою концепцію організації депозитних відносин, постановку завдань у частині залучення ресурсів, а також практичних заходів з її реалізації та пропонує шляхи підвищення ефективності управління депозитними операціями банку [15, с. 97].

З точки зору класики економічної науки, управління – це вплив на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей [12, с. 731]. У теорії менеджменту управління реалізується через підготовку, прийняття та реалізацію рішень у всіх галузях діяльності підприємства, направлених на досягнення головної мети [20, с. 17]. У відповідності до цього управління передбачає керуючий вплив, що спрямований на досягнення поставленої мети, та сукупність взаємопов'язаних заходів, що пов'язані з

організацією та регулюванням керуючого впливу через зворотній зв'язок, з розподілом ресурсів і з цілеспрямованою переробкою інформації.

В процесі управління реалізуються основні функції менеджменту: планування, організація, мотивація, контроль, регулювання. Так, планування передбачає визначення мети керуючого впливу та розробку заходів, спрямованих на їх досягнення. Організація – це структурування робіт з досягнення мети між виконавцями. Завдання мотивації полягає в забезпеченні належного ви-

конання обов'язків, що делеговані певним виконавцям, у відповідності до затвердженого плану. Контроль – це процес забезпечення досягнення поставленої мети. Функція регулювання передбачає виконання поточних заходів, пов'язаних з усуненням відхилень від заданого режиму керуючого впливу [209, с. 222-224].

Саме тому з позицій теорії менеджменту ми пропонуємо під управлінням депозитними операціями розуміти процес підготовки, прийняття та реалізації рішень щодо здійснення керуючого впливу

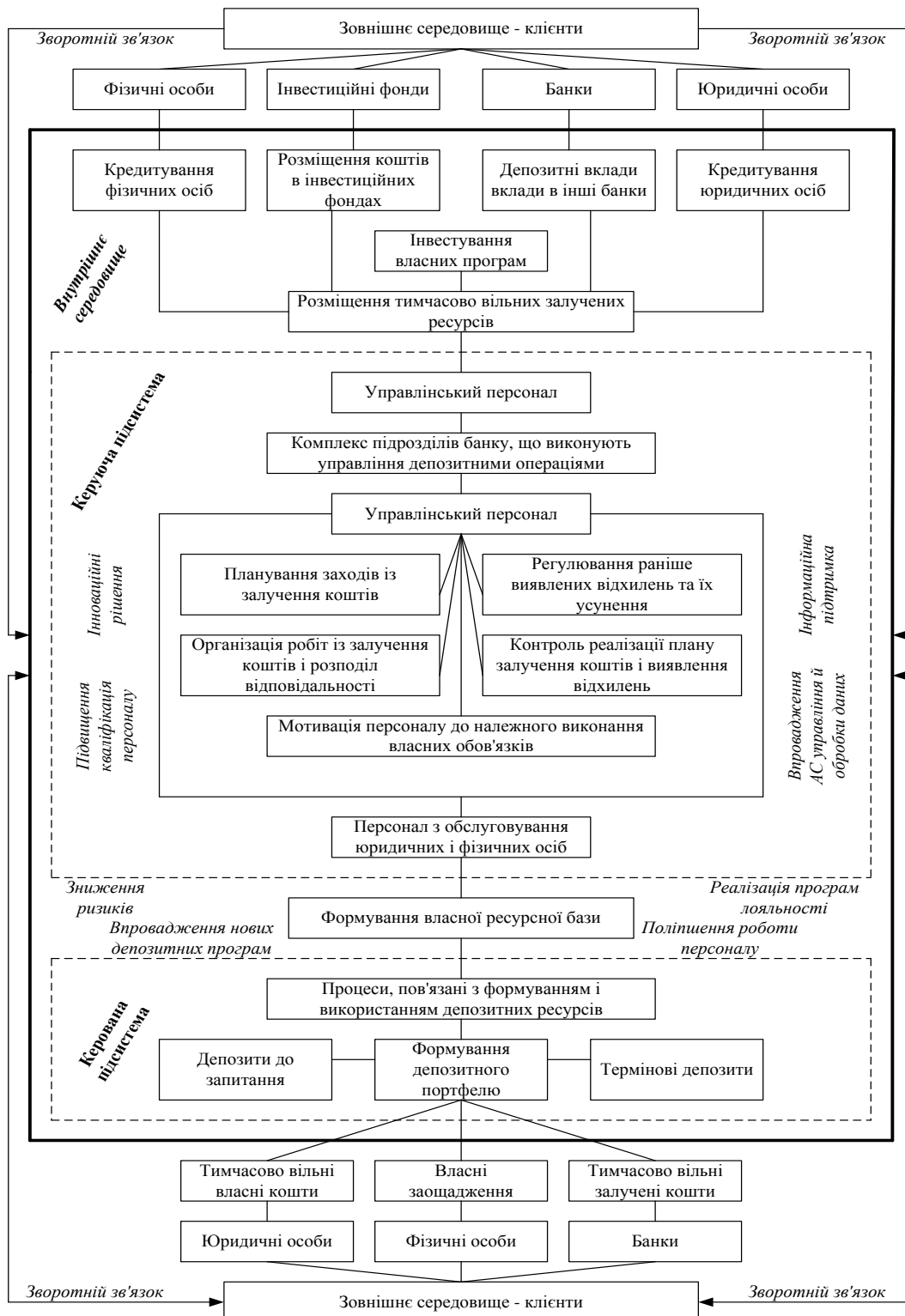

Рис. 1. Система управління депозитними операціями

на комплекс заходів із залучення та розміщення тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб, який базується на виконанні основних функцій менеджменту – плануванні, організації, мотивації, контролі та регулюванні.

Основою визначення сутності поняття «система управління депозитними операціями банку» є розуміння системи як наукового поняття. Система – це комплекс елементів та їхніх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно-нової цілісності [12, с. 361]. Виходячи з сутності поняття «система» та з визначення поняття «управління депозитними операціями банку», на нашу думку, система управління депозитними операціями має вигляд, який наведено на рис. 1.

Вона складатиметься з двох підсистем: керуючої та керованої. При цьому під керуючою підсистемою будемо розуміти комплекс підрозділів банку, які виконують управління депозитними операціями.

В блоці керуючої підсистеми відбувається розробка заходів щодо залучення та розміщення тимчасово вільних грошових коштів. Управлінський персонал займається плануванням заходів із залучення коштів, організацією робіт із залученням коштів і розподілом відповідальності за їх виконання, мотивацією персоналу до належного виконання власних обов'язків, контролем реалізації плану із залучення грошових коштів і виявленням відхилень від нього, регулюванням раніше виявлених відхилень і розробкою заходів з їх усунення.

Безпосереднім виконавцем плану залучення грошових коштів є персонал з обслуговування клієнтів. Саме він використовуючи інноваційні рішення, інформаційну підтримку, впровадження автоматизованих систем управління й обробки даних займається формуванням власної ресурсної бази банку, контактуючи безпосередньо з клієнтами чи вкладниками.

Під керованою підсистемою розуміються процеси, пов'язані з формуванням та використанням депозитних ресурсів, що передбачає формування депозитного портфелю. Депозитний портфель українських банків складається з двох основних видів депозитів: депозити до запити та термінові депозити. Вони у якості грошових коштів, спрямованих на формування власної ресурсної бази банку, залучаються з його зовнішнього середовища. З цією частиною зовнішнього середовища у своїй діяльності контактує персонал з обслуговування клієнтів. До таких клієнтів, на нашу думку, відносяться юридичні особи – підприємства, фізичні особи – громадяни та інші банки. Тому й депозитний портфель банку формується за рахунок тимчасово вільних власних ресурсів юридичних осіб, власних заощаджень фізичних осіб та тимчасово вільних залучених ресурсів інших банків.

Залучені до депозитного портфелю банку тимчасово вільні грошові кошти можуть використовуватися у різних напрямках: інвестування власних програм з визначеним рівнем доходності, кредитування юридичних і фізичних осіб, розміщення коштів в інвестиційні фонди або розміщення коштів на депозитних рахунках в інших банках. Рішення щодо розміщення тимчасово вільних залучених коштів приймається на рівні управлінського персоналу банку, який у реалізації цього виду діяльності також, як і персонал з обслуговування клієнтів, контактує із зовнішнім середовищем – фізичними й юридичними особами, інвестиційними фондами й іншими банками.

Слід зазначити, що формування власної ресурсної бази банку, тобто його депозитного портфелю, відбувається за рахунок зниження ризиків, впровадження нових депозитних програм, реалізації програм лояльності, поліпшення роботи персоналу.

Таким чином, система управління депозитними операціями являє собою двокомпонентне утворення, що складається з керуючої та керованої підсистем, взаємозв'язок між якими зумовлює формування власної ресурсної бази банку шляхом реалізації керуючого впливу комплексу банківських підрозділів, що виконують управління депозитними операціями, на процеси, пов'язані з формуванням і використанням депозитних ресурсів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проведене дослідження дозволило встановити, що з точки зору спрямованості депозитних операцій на формування ресурсної бази банку й у відповідності до забезпечення мотиваційності вкладання коштів депозитні операції доцільніше визначати як частину депозитної політики банку, яка спрямована на залучення та розміщення тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб на умовах терміновості, зворотності й, обов'язково, доходності для вкладників. З позицій теорії менеджменту запропоновано під управлінням депозитними операціями розуміти процес підготовки, прийняття та реалізації рішень щодо здійснення керуючого впливу на комплекс заходів із залучення та розміщення тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб, який базується на виконанні основних функцій менеджменту – плануванні, організації, мотивації, контролі та регулюванні. У свою чергу, система управління депозитними операціями являє собою двокомпонентне утворення, що складається з керуючої та керованої підсистем, взаємозв'язок між якими зумовлює формування власної ресурсної бази банку шляхом реалізації керуючого впливу комплексу банківських підрозділів, що виконують управління депозитними операціями, на процеси, пов'язані з формуванням і використанням депозитних ресурсів.

Список літератури:

1. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: постанова Національного банку України: [офіц. текст: станом на 15.08.2015]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
2. Аналіз банківської діяльності [Текст]: підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Веризненко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с.
3. Аналітичний огляд банківської системи України за I квартал 2015 року [Текст] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – К.: Видавництво НРА «Рюрік», 2015. – 30 с.

4. Банковское дело. Управление и технологии [Текст]: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / Под ред. проф. А. М. Тавасиева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 671 с.
5. Бартош О. М. Депозитна політика як складова системи управління діяльністю банку [Текст] / О. М. Бартош // Фінансовий простір. – 2014. – № 4 (16). – С. 19-24.
6. Безвух С. В. Сутність терміна «вклад (депозит)» в умовах сучасних вимог гарантування вкладів фізичних і юридичних осіб [Текст] / С. В. Безвух // Фінансова система України: збірник наукових праць. – 2008. – № 10. – С. 22-30.
7. Волохата В. Є. Роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку [Текст] / В. Є. Волохата // Вісник НТУ «ХП». – 2012. – № 58 (964). – С. 38-46.
8. Врублевський О. С. Громадянин і банк: депозитні операції [Текст] / О. С. Врублевський. – К.: ТОВ «ІКЦ Леста», 2005. – 44 с.
9. Дребот Н. П. Стратегічне управління [Текст]: навчальний посібник / Н. П. Дребот, Л. В. Мороз, Б. І. Пшик. – Львів: ЛБІ НБУ, 2005. – 150 с.
10. Економічна енциклопедія [Текст]: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
11. Єрємінна Н. В. Банківські інформаційні системи [Текст]: навчальний посібник / Н. В. Єрємінна. – К.: КНЕУ, 2000. – 220 с.
12. Кожель Н. О. Оцінка факторів впливу на процес формування та реалізації депозитної політики банку [Текст] / Н. О. Кожель // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – 2005. – № 12. – С. 223-234.
13. Криворученко М. О. Управління депозитними операціями банку [Електронний ресурс] / М. О. Криворученко. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/p=41657>
14. Кучерук І. В. Депозитні операції комерційних банків України, їхня організація та депозитна політика [Текст] / І. В. Кучерук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 12 (139). – С. 93-97.
15. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика [Текст]: навчальний посібник / В. Д. Лагутін. – К.: Товариство «Знання», КОО. – 2002. – 215 с.
16. Литовченко О. Ю. Теоретичні підходи до визначення сутності управління депозитними операціями банку [Електронний ресурс] / О. Ю. Литовченко, Н. І. Лихольот. – Режим доступу: www.rusnauka.com/15_APNS_2011/Economics/1_86794.com
17. Литовченко О. Ю. Теоретико-методичне забезпечення управління депозитними операціями банку [Електронний ресурс] / О. Ю. Литовченко, Сидоренко Г. О. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Economics/1_152589.doc.htm
18. Мілай А. О. Кредитно-розрахункові операції [Текст]: навчальний посібник / А. О. Мілай. – К.: МАУП, 2004. – 204 с.
19. Орлюк О. П. Фінансове право [Текст]: навчальний посібник / О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
20. Осовська Г. В. Основи менеджменту [Текст]: підручник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Кондор, 2008. – 664 с.

Вызволенько В.А.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ДЕПОЗИТНЫМИ ОПЕРАЦИЯМИ БАНКА

Аннотация

Целью статьи является исследование теоретических основ и разработка практических рекомендаций системы управления депозитными операциями банка. В статье проанализировано формирование собственной ресурсной базы, решение которой возложено на усовершенствование системы управления депозитными операциями как основного направления образования банковского ресурса. Обоснована актуальность исследования обусловлена ролью депозитных операций банков, как характеризующего фактора экономического роста и стабильности банковской системы в современных условиях. Предложено определение по системе управления депозитным операциям представляет собой двухкомпонентное образование, состоящее из управляющей и управляемой подсистем, взаимосвязь между которыми обуславливает формирование собственной ресурсной базы банка путем реализации управляющего воздействия комплекса банковских подразделений, выполняющих управления депозитным операциям на процессы, связанные с формированием и использованием депозитных ресурсов.

Ключевые слова: банки, депозитные операции, управление депозитными операциями, система управления депозитными операциями, формирование собственной ресурсной базы, временно свободные денежные средства.

Vyzvolenko V.O.

Kharkiv National University of Construction and Architecture

CONTROL SYSTEM THE DEPOSIT OPERATIONS OF THE BANK

Summary

For a long period of economic stress, which is typical in recent years for our country, leads to the aggravation of the crisis in the banking sector of the economy. The development of the banking system has slowed down considerably and some financial institutions in General have a problem of its own liquidity. The most effective, by solving the by solving the given problem of increasing the liquidity of Ukrainian banking institutions is the optimization and rationalization of approaches to the formation and preservation of the resource base of the banking system as a whole and each individual Bank. Accumulation of savings of the population, temporarily free funds of enterprises, funds from international financial institutions and foreign financial institutions as the main sources of formation of resource base of Bank is due to the banking institutions Deposit operations.

Keywords: banks, Deposit operations, Deposit operations management, management system, Deposit operations, development of own resource base, temporarily available cash.
